

KALEVALA-AIHEINEN NIMISTÖMME

Pirkanmaalla, historiallisessa yllä Satakunnassamme, on seutu, jossa vanha paikallinen nimistö kertoo vielä tänä päivänä kalevalaisesta, läntisestä alkukodistamme. Seutu jolla nimistä on runsaimmin, on Kyrösjärven ympäristö. Löydämme Tapion, Väinän, Untamon laakson, Väinänperän ja Väinänlahden, vanhan uhrilähteen paikalla sijaitsevan Kalmaan, - Kalman kankaan? - Kaupin, Hiite-län, Tuurin - Kalevalan Tuurin tuvan? - vieläpä ikivanhan Lemmen, jolla voisi olla tekemistä vaikkapa itsensä Kaukomieli Lemminkäisen kanssa. Löytyy myös Pohjan käynteihin liittyvää aineistoa, kuten Veneslinna, Pohjankangas ja otaksuttu Pohjan portti. Onpa joukossa suoraanaista kaleva-sanastoa, kuten Kalevan niitty, Kalevan metsä, Kalevan mänty ja mielikuvitusta kiihoittava Kalevan lähde. Sampaa ja Sammi, jotka voisivat olla sampoon liittyvää nimiperua, löytyvät läheisyydestä niin ikään.

Henkilöinä tulevat 1540-1570 lukujen asiakirjoissa vastaamme Per, Nils ja Jöns Joukahainen Ikaalisten Sikurista sekä Kilvakkalasta Äijönpoika ja Per Tapio nimiset isännät. Kankaanpääläinen Kavon sukunimi saattaisi viitata Kapoon, Kalevalan "kaljojen tekijään". Vatulasta löydämme Kaupin sekä samoilta seuduilta isännän nimeltä Per Päivä.

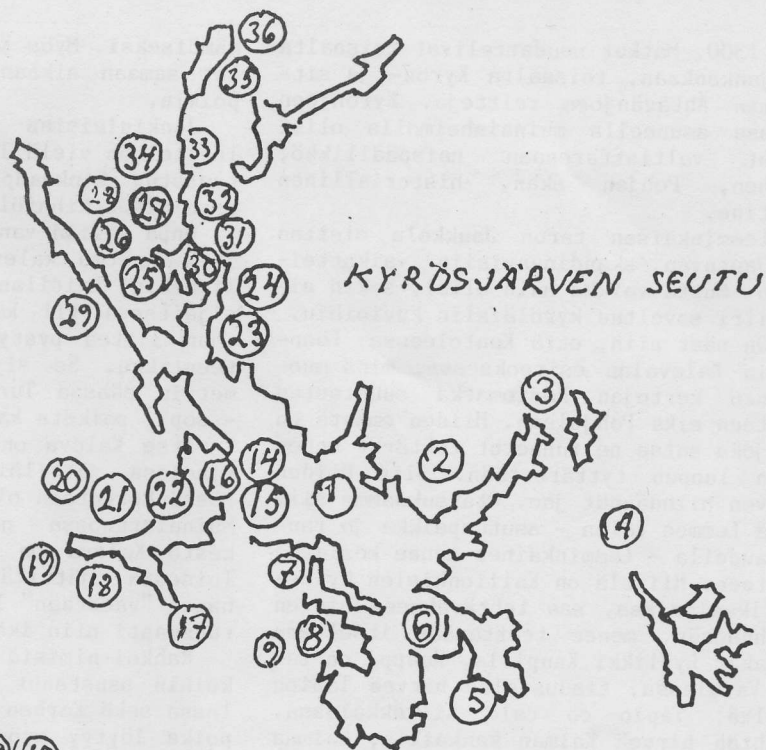
Huomion arvoista on myös se, että Kalevalan nykyihmiselle oudot nimimuodot Joukahainen, Väinämöinen ja lemminkäinen esiintyvät seudulla yleensä perusmuodoissaan Jouka, Väinä ja Lempi, sukunimemme kun ovat paljolti kaksitavuisia. Trokee-mittaisen runon laulannassa nimet eivät siis muutu Joukasiksi, Väinänsiksi ja Lempisiksi, vaan nelitavuttain laulannan nelipolvista poljentoa noudattaen.

Karjalasta vanhakantaista kalevalaista nimistöä löytyy niukahkosti. Esimerkiksi

Heikki Kirkisen teoksesta Pohjois-Karjalan kalevalaisen kulttuurin juuret häteisesti selaillen vain kaksi sen henkistä Lemmitty ja Untola. Arhippa Perttusen isoisan mainitsee sikäläinen perimätieto olleen lähtöisin Orivedeltä. Perttunen oli runonlaulaja, jolta lauluja on eniten saatu.

Nimistöä löytyy Satakunnasta laajemmaltikin. Lönnrotin Alku-Kalevalassa sampo esiintyy muodossa sampu. Huittisissa on Sammun kylä. 1500-luvulla Sammussa on vaikuttanut Kyllin suku. Laitlassa on Untamalan kylä. Lempäälä tulee Lempi-nimestä tai -sanasta, Lempo on poikunut seudulle Lempoilan. Köyliössä on asustanut 1400-luvun alussa talonpoika nimeltään Kaukomieli. Unto-nimisiä taloja ja isäntiä löytyy 1500-luvun Huittisista Karhiniemen ja Huittisten kylistä. Kaukolan kulät sekä Kaukon talot ja isännät löytyvät 1400- ja 1500-luvuilta Tyrväältä ja Kangasalta, Kaukon talo isäntineen lisäksi Eurasta. Ahti-senpoika-niminen talonpoika tulee vastaan 1340-luvulta Pälkäneeltä. Pirkkalan Ylöjärvellä, aivan kyrön naapurissa, oli Ilmarisen talo Isäntineen. Kolmen kilometrin päässä siitä Keijärvellä asuskeli Jöns Kaleva. Ilmarisen kylä löytyy myös Loimijoelta, täällä oli 1500-luvulla erään isännän lisänimenä Louhi. Äijä (Yijä?), Äijänpoika- ja Äijenpoika-isännät ovat pitäneet taloa Kilvakkalassa 1500-luvulla. Jälkimmäisillä nimillä voisi nähdä yhteyttä Iku Tursoon, Äijön poikaan. Äijä merkitsee kansan muistitiedossa karhua, Äijänpoika karhun henkeä.

Kalevalan Pohjan runojen alkukodiksi monet tiedemiehemme, kuten Kaarle Krohn, Jalmari Jaakkola ja Pentti Papunen otaksuvat Kyrön seudun. Niiden historiallinen tausta löytyy yläsatakuntalaisten pohjankäyntien aikakaudelta noin v.v.

45 Pohjankangas

37 38 39 40
Kaukaupään suunnalla

41 Tyrvөөällä

42 Karkussa

43 Ylöjärvellä

44

Kartan selitykset

1. Kyrösjärvi	12. Kalkunmäki	23. Hiitelä	35. Kauppi
2. Untamon laakso	13. Lemmakkala	24. Hiitti	36. Hiitti
3. Väinän lahti	14. Kalmaa	25. Kalevan lähde	37. Sampaa
4. Väinänperä	15. Rahkoi	26. Kalevan mänty	38. Sampakoski
5. Lempi	16. Ikaalisten kirkko	27. Tapiainen	39. Päivä
6. Väinä ja Väininen	17. Tuuri	28. Orahainen	40. Kavo
7. Hiiden sarvi	18. Tapio (Kuutti)	29. Unnanlahti	41. Kaukola ja Kauko
8. Joukahainen	19. Kauppi	30. Untamonperä	42. Väinä
9. Untila	20. Äijä ja Äijänpoika	31. Kalevan niitty	43. Ilmarinen
10. Hämeenkyrön kirkko	21. Tapio	32. Veneslinna	44. Kaleva
11. Ahrola	22. Sammi	33. Vääräjoki (Tuonenjoki)	45. Pohjankangas
		34. Kalevan metsä	

800-1300. Matkat noudattelivat toisaalta Pohjankankaan, toisaalta Kyrön- ja sittemmin Ahtävänjoen reittejä. Kyrönjoen suussa asuneella muinaisheimolla olisi ollut valtiattarenaan naispäällikkö, Louhen, Pohjan akan, historiallinen vastine.

Lemminkäisen tarun Jaakkola olettaa pohjautuvan skandinaaviisiin vaikutteisiin. Mutta vaikka näin olisi, sekin aihepiiri soveltuu kyröläisiin kuvioihin.

On näet niin, että Kanteleessa, Lönnrotin Kalevalan esiteoksessa, minä muutoinen kertojan kosiomatka suuntautuu Hiiteen eikä Pohjolaan. Hiiden emäntä on se joka antaa ne tunnetut tehtävät ennen kuin luopuu tyttärestään. Siis Hiiden hirven hiihdännät jne. Otaksukaamme siis että Lemmen talon - asutuspaikka jo rautakaudella - Lemminkäinen menee kosimaan Hiiteen, Hiitelä on Kallionkielen kylässä Ikaalisissa, saa tehtäväkseen hirven hiihdännän, menee teettämään itselleen sivakat Lyylikki Kaupilla, Kauppi on talo Vatulassa, tiedustelee hirveä Tapion väeltä, Tapio on talo Kilvakkalassa, hiihtää hirveä Kalman kankailla, Kalmaa on vanhan uhrilähteen seutu Ikaalisissa, saa surmansa Tuonelan joella, Vääräjoki on kansanperinteessä Tuonenjoki, josta hänen äitinsä sitten poikansa pelastaa ja kokoaa muun muassa pyytäen mehiläistä tuomaan mettä Tuurin tuvasta, Tuuri on talo Kurkelassa.

Näin siis voisi olla. Tieteen tehtävänä on selvittää onko. Ainakin sopii muistaa, että Kyllikkiä pojalleen kosinut Päivä esiintyy miehen nimenä vielä 1571 Kyrösjärven alueen hopeaveroluettelossa.

Sikurinkylän Vähässätalossa - liitetty sittemmin Isoontaloon - on pitänyt 1546 isännöyttä Per Joukahainen. Joukahaisia löytyy Sikurissa 1555 Oluff Joukahainen, 1557 Joukainen, hopeaveroluettelossa 1571 Jouka sekä samojen aikojen Nils ja Jöns Joukahainen, jotka löytyvät kärjäkirjoista: Nils löi Jönsiä ja sai siitä sakkoa. Ilmeisesti Sikurissa on aikoinaan asustanut suuratalonpoika Joukahainen, jonka jälkeläisiä nämä ovat. Vailla mielenkiintoa ei ole, että Joukahaista vastapäätä salmen toisellapuolella on Väinän talo, jossa 1564 on asunut Per Väininen-niminen isäntä - kentie vaikkapa suuratalonpoika Väin(ämö)isen jälkeläinen. Väininhän muuttuu 4-polvien trokeen poljennossa helposti Väi-

nämöiseksi. Myös Karkun Nohkualla on ollut samaan aikaan Väinä-nimisiä talonpoikia.

Jonkinlaisina heijastumina voisi luettelon vielä lisätä 1700-luvulla perustetun Kankaanpään Joukasen sekä samannimisen kihniöläläisen kruununortan.

Onpa meillä vanhan Satakunnan alueella myös oma kalevalainen fallos-symbolismekin, Laitilan Untamalan kirkkomaala sijaitseva yli kaksimetrinen, yläpäästään litteä pystykivi, Kalevan viikatteentikku. Se sijaitsee viidenkymmen metrin päässä Turun valtatie varrella - sopii poiketa katsomassa!

Itse Kaleva on myöhemmissä kansantarinoissa jättiläinen. Kalkunmäellä Kyrössä kerrotaan olleen hänen työpajansa. Muinaisrunossa nimeltään Kalevanpojan kosto Kaleva on suvun päämiehen nimi. Toisesta jättiläisestämme Hiidestä ja hänen "väestään" löytyy tarinaperinnettä runsaasti niin ikään Kyrön seudulta.

Rahkoi-nimisiä isäntiä on noihin aikoihin asustanut Ikaalistenkylän Rahkolassa sekä Karhen kylässä. Rahkoi-talonpoika löytyy myös 1551 Eurasta. Rahkoi on Tapion, Väinämöisen, Joukahaisen ja Ahdin ohella eräs Agricolan luettelemista hämäläisten jumalista.

Kun itäsuomalaisilla ja karjalaisilla tuntuu olevan halua omia koko Kalevalamme alkukotineen päivineen, myös yläsatakuntalaisten sopisi vihdoin ryhtyä tämän esi-isiensä perinnön vaalimiseen. Kyrösjärven alueen nimistöluettelo on siksi vakuuttava dokumentti, ettei Hämeenkyröllä, Viljakkalalla ja Ikaalisilla pitäisi olla esteitä ainakaan asian esille ottamiseen. Kulttuurin ja matkailun hyödyntämiseen näkisän näillä kunnilla olevan asian tiimoilta huikeat mahdollisuudet.

(Tuonenjoen nimen Vääräjoelle kuulin Kihniön Tarmo Markkulalta, hän on nauhoittanut suuren määrän kansan muistitietoa, haastatellut m.m. Kyrösjärven entisajan kirkkoveneiden soutajia. Hävitetylle pohjanmiesten Veneslinnalle hän tiesi nimeksi Tuonenjoen tutkain. Paavo Tuomisto on kehittelty sampo-aiheesta suutuomme liityvän teorian: kirjoitus Opettaja-lehdessä 22.2.1985. Muita lähteitä: Arvi ja Sirpa Rajalan arkisto, Seppo Suvanto: Knaapista Populiin, kartalla oleva paikannimistö: Rajalat ja Heikki Eränen.)